

Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στα Ολιγοθέσια Σχολεία: Το Παράδειγμα του Διθέσιου Δημοτικού Σχολείου Δαματριάς

Σταμάτης Ι. Παναγιώτης
υπ. Δρ. Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ Παν/μίου Αιγαίου
Μετ/νος Δάσκαλος Δ.Δ.Π.Α.
pjsdam17@otenet.gr

Δρ. Μάνος Ν. Κόνσολας
Διδάσκων στο Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.
Πανεπιστημίου Αιγαίου
konsolas@rhodes.aegean.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη σύγχρονη εκπαιδευτική πράξη με την αξιοποίηση των «μέσων του κυβερνοχώρου», συντελούνται νέες διδακτικές διαδικασίες και διεκδικούν μεγαλύτερο μερίδιο από εκείνο της παραδοσιακής εκπαιδευτικής πρακτικής. Τα ολιγοθέσια σχολεία αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό από τις σχολικές μονάδες στην Ελλάδα και βρίσκονται κυρίως σε απομακρυσμένες αλλά και σε κοινωνικά αποκλεισμένες περιοχές. Η συνδιδασκαλία είναι μια προβλεπόμενη διαδικασία από το αναλυτικό πρόγραμμα για τα σχολεία αυτά και παράλληλα η σημαντικότερη διδακτική στρατηγική που δεν προβλέπεται για τα πολυθέσια σχολεία. Λόγω της ιδιαιτερότητας των σχολείων αυτών περίπου το 40% του διδακτικού χρόνου κατανέμεται στις σιωπηρές εργασίες. Οι ΤΠΕ θα μπορούσαν να γίνουν τα ωφέλιμα μέσα για τη δημιουργική αξιοποίηση του διδακτικού χρόνου των παιδιών, αυξάνοντας τις επικοινωνιακές τους δυνατότητες. Παράλληλα θα μπορούσαν να γίνουν τα μέσα πρόσκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων, υπό την καθοδήγηση των δασκάλων τους. Στην παρούσα μελέτη περίπτωσης παρουσιάζονται οι διαπιστώσεις από τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών την περίοδο των σχολικών ετών 1999-2001, στο συγκεκριμένο διθέσιο Δημοτικό Σχολείο.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ολιγοθέσια σχολεία, ηλεκτρονικοί υπολογιστές

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο σύγχρονο δυτικό κόσμο οι ΤΠΕ εισήχθησαν σταδιακά, με διάφορες μορφές, στο χώρο της εκπαίδευσης, σημειώνοντας επιτυχή αποτελέσματα, ανάλογα βέβαια προς τα εκάστοτε τεχνολογικά επιτεύγματα (Ninno, 1999). Από το 1980 αποτελούν δικαιολογημένα μια σημαντική, επαγγελματική και ακαδημαϊκή πραγματικότητα, η οποία οφείλεται σύμφωνα με σχετική έρευνα του Souther (1990) στη ραγδαία αύξηση των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που προάγουν τον ερευνητικό τομέα σχεδιασμού και εφαρμογής κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στην Ελλάδα η εισαγωγή των ΤΠΕ άρχισε με αργά αλλά σταθερά βήματα μόλις κατά την προηγούμενη δεκαετία. Η ολοκλήρωση της εισαγωγής τους υπολείπεται αρκετά καθώς η ένταξη και η χρήση τους φαίνεται να υστερεί τόσο σε επίπεδο επάρκειας υλικοτεχνικής υποδομής, όσο και σε επίπεδο σχετικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, οι οποίοι θα πρέπει επιπλέον να επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν τον υπολογιστή ως ένα καθημερινό διδακτικό εργαλείο (Zorkoczy, 1987), αν ληφθεί μάλιστα υπόψη και το γεγονός πως στο ενιαίο πλαίσιο

προγραμμάτων σπουδών (Ε.Π.Π.Σ.) για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση οι ΤΠΕ θεωρούνται βασικά, λειτουργικά στοιχεία του αναλυτικού προγράμματος (ΥΠΕΠΘ, Ε.Π.Π.Σ., 2000).

Οι κοινωνικές επιπτώσεις από την παραγωγική δύναμη των νέων τεχνολογιών όπως ήταν φυσικό επηρέασε άμεσα τη διδακτική πράξη αφού η ένταξη τους στη διδασκαλία ανέτρεψε τους χωροχρονικούς περιορισμούς των μαθητών (Ράπτης - Ράπτη, 2001 & Κοσσυβάκη, 2001). Η εισαγωγή των ΤΠΕ στη διδασκαλία και γενικότερα στη διαδικασία της μάθησης εγκαινιάζει μια αλλαγή στις ενδοταξικές σχέσεις ισχύος των μαθητών σε σχέση με το σύνολο των γνωστικών αντικειμένων, καθώς τους επιτρέπεται να εργάζονται και να μαθαίνουν στα πλαίσια των προσωπικών ενδιαφερόντων και ικανοτήτων τους, χωρίς να υφίστανται επικρίσεις (Ανθουλιός, 1992). Σύμφωνα μάλιστα με τα πορίσματα σύγχρονων ερευνητικών δεδομένων, τα παιδιά μπορούν να μάθουν περισσότερα και καλύτερα καθώς επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στα οπτικοακουστικά ερεθίσματα-θέματα που τους ενδιαφέρουν (Shoemaker, 1996). Τα τεχνολογικά μέσα πληροφοριών και επικοινωνιών, διαθέτουν έτσι έναντι των παραδοσιακών διδακτικών μέσων αξιόλογα και παράλληλα αξιοποιήσιμα εκπαιδευτικά και διδακτικά χαρακτηριστικά (Kelley, 1991). Η αξιοποίηση των ΤΠΕ για τη μάθηση θεωρείται ως δράση από τις πιο πρωτοπόρες για τη βελτίωση της διδασκαλίας, - γεγονός που εκτιμάται πως οφείλεται στις δυνατότητες που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία της πληροφορίας και των επικοινωνιών – αφού αναπτύσσεται διαρκώς το ενδιαφέρον του μαθητή και παράλληλα καλλιεργείται η κοινωνική αλληλεπίδραση η οποία, με τη σειρά της, συμβάλλει στη διαδικασία της μάθησης (Πέτρου-Μπακίρη & Δημητράκοπούλου, 2001). Οι μαθητές εμπλεκόμενοι άμεσα στις διαδικασίες των ΤΠΕ χρησιμοποιούν οι ίδιοι τους υπολογιστές για να μάθουν όχι μόνο τη χρήση τους αλλά και τα πιο απαραίτητα γι' αυτούς προγράμματα και εργαλεία δουλειάς, διευρύνοντας το γνωστικό τους πεδίο στον τομέα της τεχνολογίας των υπερμέσων που αποτελεί μια νέα μορφή νοητικού εργαλείου και επικοινωνίας (Μακράκης, 2001). Στις κατευθύνσεις αυτές ο αναντικατάστατος ρόλος του δασκάλου γίνεται απαραίτητος στην οργάνωση του μαθήματος, στην παροχή εργασιών και στην παρακολούθηση της διαδικασίας εκτέλεσής τους (Νημά-Καψάλης, 2002).

ΟΙ ΤΠΕ ΣΤΑ ΟΛΙΓΟΘΕΣΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ: Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Στα πλαίσια αυτά προβάλλει αδήριτη η αναγκαιότητα για αξιοποίηση των ΤΠΕ στα ελληνικά σχολεία και ιδιαίτερα στα oligothesia τα οποία είναι τα πλέον απομακρυσμένα και συχνά στερημένα από εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Τα πλεονεκτήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω από τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στις σχολικές μονάδες, έχουν ενισχυτική συμβολή στην περίπτωση των oligothesia σχολείων. Η αξιοποίηση τους οδηγεί στην αποτροπή της απομόνωσης τους και στην ταυτόχρονη διάνοιξη νέων επικοινωνιακών διάυλων για το μαθητικό πληθυσμό. Έτσι, το σχολείο μπορεί να αποτελεί, εν δυνάμει, μέρος του πανελλήνιου ή παγκόσμιου εκπαιδευτικού χώρου, έτοιμο να διεξάγει επικοινωνιακές επαφές με στόχους την ανταλλαγή απόψεων, την πρόσκτηση πληροφοριών κ.ά.

Στα oligothesia Δημοτικά Σχολεία οι μαθητές συνδιδάσκονται συνήθως, κατά ομάδες που συνθέτουν μια μικρή και δυο μεγαλύτερες τάξεις. Η οργάνωση του μαθήματος απαιτεί κατανομή του χρόνου από τον εκπαιδευτικό ανάμεσα στις συνδιδασκόμενες ομάδες. Για το λόγο αυτό οι δάσκαλοι αναθέτουν σιωπηρές εργασίες στη μια ομάδα ώστε να μπορέσουν να ασχοληθούν με την άλλη. Οι σιωπηρές εργασίες κατά μια πάγια τακτική εξαντλούνται συνήθως σε δραστηριότητες αισθητικής αγωγής, επίλυσης γλωσσικών ή μαθηματικών ασκήσεων, καθώς και στην προετοιμασία για το επόμενο «προφορικό» μάθημα.

Στην περίπτωση του διαθέσιμου Δημοτικού Σχολείου Δαματριάς Ρόδου η κατάσταση αυτή αποτελούσε για τους μαθητές μια παγιωμένη συνήθεια μέχρι να αξιοποιηθεί στη διδασκαλία η εφαρμογή των ΤΠΕ. Σε αυτή τη σχολική μονάδα δεν υπήρχαν ούτε καν τα πολύ αναγκαία μέσα για τη διδασκαλία. Ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής, που βρέθηκε στη γωνιά της αποθήκης του σχολείου, προωθήθηκε αμέσως για τεχνικό έλεγχο προκειμένου να αξιοποιηθεί. Αυξήθηκε η μνήμη, αλλάχθηκαν οι κάρτες ήχου και γραφικών και τοποθετήθηκε CD driver. Οι επεκτάσεις αυτές σήμαναν και τη δυνατότητα χρησιμοποίησης του υπολογιστή ως πολυμέσου, ως χρήσιμου εργαλείου δουλειάς. Θεωρήθηκε σκόπιμο να συζητηθεί με τη μαθητική κοινότητα η χρησιμότητα και η ανάγκη εφαρμογής του υπολογιστή. Πιο αναγκαία φάνηκε η χρήση του για τους δεκατέσσερις μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης των οποίων οι αρχικές αντιδράσεις καθορίζονταν από συναισθήματα φόβου, περιέργειας και επιθυμίας για εξερεύνηση του νέου εργαλείου, που αποτελούσε μια πρόκληση.

Τα παιδιά χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες (3+3+4+4). Χρειάστηκαν μόνο ελάχιστα ημίωρα καθοδήγησης και εκπαίδευσης στη χρήση του υπολογιστή. Έμαθαν πολύ γρήγορα να χειρίζονται τις βασικές λειτουργίες των προγραμμάτων Word και Excell και να χρησιμοποιούν τα CD Rom. Παράλληλα, έγινε μια επιτυχής προσπάθεια συγκέντρωσης επιλεγμένων διαδραστικών δίσκων (CD-R) με εκπαιδευτικά λογισμικά σε όλα σχεδόν τα γνωστικά αντικείμενα. Κάθε φορά που κρινόταν χρήσιμο τα παιδιά, κατά ομάδες, μπορούσαν, αντί για οποιαδήποτε συνήθη σιωπηρή εργασία, να πηγαίνουν στη μικρή αίθουσα πολυμέσων και να ασχολούνται δημιουργικά με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή αποκτώντας μεγαλύτερη ευχέρεια στη χρήση του και περισσότερες εγκυκλοπαιδικές γνώσεις.

Το επόμενο σχολικό έτος η δυνατότητα αξιοποίησης του υπολογιστή επεκτάθηκε προσφέροντας στα παιδιά μεγαλύτερες επικοινωνιακές εμπειρίες. Στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος επίσης σύμφωνα με το ωρολόγιο πρόγραμμα επιπρόσθετα καλλιεργήθηκαν οι γλωσσικές δεξιότητες των μαθητών με τη προσέγγιση, την επεξεργασία και τη μετάπλαση διάφορων γλωσσικών κειμένων. Συστηματικά αναπτύχθηκαν δραστηριότητες για την ανάπτυξη της αναγνωστικής δεξιότητας, της ορθής γραφής, της γραμματικής και συντακτικής δομής. Επίσης, διατυπώθηκαν γραπτά σκέψεις, απόψεις και προβληματισμοί των μαθητών, επεξεργάστηκαν τα κείμενα και αναπτύχθηκε η αλληλογραφία μέσω του διαδικτύου.

Προγραμματισμένες δραστηριότητες στο πλαίσιο των «σιωπηρών εργασιών» προέκτειναν την επικοινωνία των μαθητών. Μέσα από την αξιοποίηση των πληροφοριών από προεπιλεγμένες διευθύνσεις του διαδικτύου παρασχέθηκαν οι δυνατότητες της αυθόρμητης έκφρασης και της αποτελεσματικότερης αφηγηματικής σκέψης και επικοινωνίας των παιδιών.

ΟΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ

Τα σχέδια για προμήθεια επιπλέον υπολογιστών και εκπαιδευτικών λογισμικών που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την πιλοτική - καινοτόμο προσπάθεια φαίνεται πως δεν μπορούν να υλοποιηθούν εύκολα για οικονομικούς κυρίως λόγους. Διαπιστώσαμε πάντως πως είναι χρήσιμο και αναγκαίο να επεκταθεί η λειτουργική σύνδεση αυτών των σύγχρονων μέσων στη διδασκαλία τόσο στο συγκεκριμένο σχολείο όσο και σε άλλες ολιγοθέσιες σχολικές μονάδες των κοινωνικά μειονεκτούντων περιοχών της χώρας.

Από την παραδειγματική εφαρμογή του ηλεκτρονικού υπολογιστή στο διαθέσιμο Δημοτικό Σχολείο Δαματριάς Ρόδου έγινε φανερό τόσο η ανάπτυξη της μάθησης όσο και η αποτελεσματικότερη διδασκαλία ιδιαίτερα στο μάθημα της γεωγραφίας, όπως διαπιστώθηκε μετά τη συμπλήρωση και τη διερευνητική παρατήρηση ειδικού κριτηρίου αξιολόγησης, που χορηγήθηκε στα παιδιά της Ε' και ΣΤ' τάξης.

Επιπλέον, οι μαθητές μπόρεσαν να γνωρίσουν βασικά στοιχεία για τη λειτουργία και τη χρήση του υπολογιστή και εξοικειώθηκαν με το νέο αυτό τεχνολογικό μέσο. Κατάφεραν, σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα, να μάθουν τις βασικές λειτουργίες χρήσης προγραμμάτων όπως του Word και του Excell. Η γνώση των προγραμμάτων αυτών συνέβαλε στην γλωσσική καλλιέργεια και τη σκέψη των μαθητών καθώς, όπως είναι γνωστό, η εξάσκηση σε αναγνωστικές δραστηριότητες, λειτουργεί πάντα θετικά στη γλωσσική ανάπτυξη.

Τα παιδιά του σχολείου έμαθαν να χρησιμοποιούν τα CD Rom αντλώντας χρήσιμες πληροφορίες από τα περιεχόμενά τους και με παιγνιώδη τρόπο απόκτησαν νέες, χρήσιμες γνώσεις. Προσλήφθηκαν πληροφορίες για θέματα του ενδιαφέροντός τους από το διαδίκτυο και η επικοινωνία με μαθητές άλλων σχολείων της Ελλάδας και του εξωτερικού, επέκτειναν τα όρια του επικοινωνιακού τους χώρου. Η αντίληψη της επικοινωνιακής απομόνωσης στη κοινωνία του ολιγοθέσιου σχολείου Δαματριάς απομυθοποιήθηκε αφού αποδεσμεύθηκαν τα σχολικά όρια.

Η παρουσίαση της περίπτωσης του συγκεκριμένου σχολείου αν και δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει πρότυπο εφαρμογής των ΤΠΕ στα ολιγοθέσια σχολεία μπορεί, ωστόσο, να θέσει προβληματισμούς για τις πρωτοβουλίες και τις συνεργασίες που θα μπορούσαν να αναληφθούν τόσο από τους μάχιμους εκπαιδευτικούς όσο και από όλους εκείνους τους παράγοντες που συνθέτουν τη λειτουργία του διδακτικού πλαισίου (Ματσαγγούρας, 2000).

Η συνδρομή της πολιτείας τόσο στην κάλυψη του τεχνολογικού εξοπλισμού όσο και στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών της χώρας αποτελεί όσο ποτέ άλλοτε επιβεβλημένη ανάγκη. Οι δράσεις αυτές θα θεμελιώσουν και τη λειτουργική σύνδεση των επιδιωκόμενων σκοπών και των κατακτηθέντων στόχων του αναλυτικού προγράμματος ενός σύγχρονου σχολείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανθουλιάς, Τ. (1992), *Τα προβλήματα διδασκαλίας της πρώτης γραφής και ανάγνωσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kelley, R. (1991), Teaching Technical Communication. In <http://ericae.net/ericdb/ED326906>.
- Κοσσυβάκη, Φ. (2001), *Κριτική Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Κριτική προσέγγιση της Διδακτικής πράξης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μακράκης, Β. (2001), Τα αποτελέσματα ενός διδακτικού υποδείγματος με την υποστήριξη της Νέας Τεχνολογίας, Στο *Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση και στην Εκπαίδευση από Απόσταση*, Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή, Αθήνα:Ατραπός.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000), *Θεωρία και πράξη της Διδασκαλίας*. Τομ. Α! Αθήνα: Gutenberg.
- Νημά,Ε. – Καυάλης, Α. (2002), *Σύγχρονη Διδακτική*. Θεσσαλονίκη. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Ninno, A. (1999), Radios in the Classroom: Curriculum Integration and Communication Skills. In <http://ericae.net/ericdb/ED426693>.
- Πέτρου-Μπακίρη, Α. & Δημητρακοπούλου, Α. (2001), Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τη μάθηση μέσω συνεργατικών δραστηριοτήτων από απόσταση και πως αυτοί διαμορφώνουν τη συνεργατική τεχνολογία; Στο *Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση και στην Εκπαίδευση από Απόσταση*, Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή, Αθήνα:Ατραπός.
- Ράπτης, Α.- Ράπτη, Α. (2001), *Μάθηση και Διδασκαλία στην εποχή της πληροφορίας. Ολική προσέγγιση. Τομ.Α1, Β1*. Αθήνα: Α.Ράπτης.
- Shoemake, B. (1996), Cyberspace Class: Rewards and Punishments. In <http://ericae.net/ericdb/ED400574>.
- Souther, J. (1990), Teaching Technical Writing: A Retrospective Appraisal. In *Technical Communication: Theory and Practice*. B. Fearing & W. Sparrow, Eds. New York:MLA.
- ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2000), *Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*. Αθήνα
- Zorkoczy, P. (1987), *Εισαγωγή στην πληροφορική*. Αθήνα: Gutenberg